

the information security of the state, forming of proposals, aimed to avoid the results of high rates of development of information technologies and improvement of organizational and legal base in the sphere, and participation in free discussion about state of public morality.

Consequently, the realization of the state information policy will guarantee the information security of individual, which should be oriented on protection of his physical and spiritual health from informational influences, disinformation, manipulation, incitement to illegal acts etc., promote the harmonious and comprehensive development.

УДК 332:330.3

ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ТА ПОСТТРАЖДАЛИХ ВІД КОНФЛІКТУ ТЕРИТОРІЯХ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

КЕЛЕМБЕТ О.С.,
викладач кафедри фінансів, обліку і
аудиту та банківської справи,
Донецький державний університет
управління

У статті розглянута економічна та гуманітарна ситуація, яка склалася в Донецькій та Луганській областях, внаслідок збройного конфлікту; запропоновані рекомендації щодо поновлення інфраструктури, поліпшення економічного стану, зміцнення соціальної стійкості на даних територіях; проаналізовано вплив наслідків конфлікту на Донбасі на економіку регіону та країни в цілому; наведена оцінка відновлення територій за економічним компонентом; проаналізовані пріоритетні завдання з відновлення соціальної сфери.

Ключові слова: економічна криза, бюджетний дефіцит, інфляція, відновлення економіки та інфраструктури, внутрішньо переміщені особи, соціальна стійкість, соціальний захист.

В статье рассмотрена экономическая и гуманитарная ситуация, которая сложилась в Донецкой и Луганской областях, вследствие военного конфликта; предложены рекомендации по восстановлению инфраструктуры, улучшению экономического состояния, укрепления социальной устойчивости на этих территориях; проанализировано влияние последствий конфликта на Донбассе на экономику региона и страну в целом; приведена оценка восстановления территорий по экономическому компоненту; проанализированы приоритетные задания восстановления социальной сферы.

Ключевые слова: экономический кризис, бюджетный дефицит, инфляция, восстановление экономики и инфраструктуры, внутренне перемещенные лица, социальная устойчивость, социальная защита.

The economic and humanitarian situation is considered in the article in the Donetsk and Lugansk regions that developed due to military conflict. Recommendations on the rehabilitation of infrastructure, improved economic status, strengthening of social resilience in these areas have been given. The impact of the Donbas conflict consequences on the economy of the region and the country as a whole has been analyzed. The assessment of the recovery of the territories on the economic component has been given. The priorities of the restoration in the social sphere have been analyzed.

Keywords: *economic crisis, budget deficiency, inflation, economic and infrastructure recovery, internally displaced persons, social stability, social security.*

Постановка проблеми. Протести на Майдані стали найпотужнішим віддзеркаленням глибоко вкоріненого невдоволення системою, що сприймалася як корумпована та безвідповідальна, мала слабкі інституції забезпечення верховенства права та суди, які не лише не були незалежними, але й не були здатними забезпечити рівноправність, справедливість правосуддя або дотримання належної правової процедури та також вважалась глибоко корумпованою. Для тих, хто протестував на Майдані, наближення до стандартів Європейського Союзу асоціювалося з перспективою усунення цих глибоко вкорінених вад державного управління, що поглиблювалися протягом двох попередніх десятиліть і значною мірою підірвали стосунки між громадянами та державою. Незадоволення економічною та соціальною сферою стало очевидним у всіх регіонах України. Разом з тим, на тлі подій у 2014 році сприйняття регіональної ідентичності та розбіжностей між регіонами стали предметом маніпуляцій та використовувалися із політичною метою внутрішніми та зовнішніми сторонами, для підсилення поляризації «проукраїнських» та «проросійських» розповідей та розпалювання напруги [1-3].

Реальність, яка сьогодні склалася на Донбасі, без сумніву відобразилася на всіх сферах життя регіону. Наслідками військового конфлікту, який ще триває, стали дезурбанізація Донбасу, втрата населення, потужна економічна дестабілізація, системне руйнування житлового фонду та інфраструктури, втрата робочих місць, зниження доходів населення, загострення криміногенної ситуації та гуманітарна катастрофа. Тривалі бойові дії призвели до значних людських жертв, спустошили міста та села, стали причинами масових хвиль територіального переміщення населення, як внутрішнього, так і за кордони країни. Кількість внутрішньо переміщених осіб зростала практично рівномірно, крім стрибків в період ускладнення воєнних дій, а саме грудень 2014 – лютий 2015 рр., за цей період кількість ВПО зросла на 493902 осіб. Середньомісячна кількість осіб, переміщених з зони проведення антитерористичної операції складає 10000 осіб [4].

В Донецькій та Луганській областях 24 міста обласного значення опинилися на непідконтрольній території, а 36 населених пунктів – в безпосередній близькості від лінії розмежування або знаходяться в «сірій» зоні, на непідконтрольних територіях Донбасу залишилися 3,3 мільйони людей.

За оцінками Держкомстату за минулий рік чисельність населення Донбасу (без врахування зони проведення АТО) зменшилась на 66 тис. осіб: на

47,2 тисяч осіб за рахунок природного скорочення і на 18,8 тисяч – за рахунок міграційного скорочення. При цьому найбільші людські втрати і руйнування промислових та інфраструктурних об'єктів зазнали міські поселення [5].

Показники скорочення чисельності населення регіону не відображають реальних людських втрат через недооблік померлих на місцях, реєстрацій смертей в місцях внутрішнього переміщення, а також безконтрольного потоку зовнішньої міграції, у тому числі – незворотної.

Ситуація, яка склалась на Донбасі, катастрофічна не тільки з економічної точки зору. Негайного вирішення потребує низка соціальних питань для недопущення гуманітарної катастрофи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Необхідність відновлення економіки на деокупованих територіях та соціально-економічні проблеми, пов'язані із конфліктом на Донбасі, обговорюються постійно та вже тривалий час залишаються предметом наукових дискусій.

Серед наукових розробок зазначеного спрямування варто виокреслити праці І.А. Войналович, М.О. Кримоваї, О.В. Панькової, Ю.С. Рогозян, Л.В. Щетініна та інших [6, 7].

Проте безсумнівними і вкрай необхідними є подальші дослідження даної проблематики. Тому мета статті полягає в аналізі ситуації, яка склалася на Сході України та у формуванні набору рекомендацій щодо розв'язання нагальних пріоритетних питань, пов'язаних із відновленням критично важливих об'єктів інфраструктури та послуг, поліпшенням економічного стану та зміцненням соціальної стійкості і розбудови миру.

Викладення основного матеріалу. Хоча конфлікт у Донбасі ще не закінчився, його вплив на Луганську та Донецьку області, а також на довколишні регіони України є значним, а тому він вимагає негайного реагування з боку гуманітарних організацій та організацій розвитку. Окрім загибелі значної кількості людей на цих територіях, було пошкоджено матеріальні цінності, а внаслідок зіткнень руйнується людський капітал, що призводить до масштабного переміщення населення. Через невизначеність, насильство та дезорганізацію господарської діяльності на Донбасі значно скоротилися обсяги виробництва та рівень зайнятості, а банки зіткнулися з погіршенням стану своїх балансів, втратою доступу до заставного майна, браком ліквідних коштів та ризиками, що стрімко зростають. Попри те, що банки стикаються з цими проблемами по всій країні, найбільш вираженими вони є саме на Донбасі, де кредитування внаслідок конфлікту практично припинилося. Існує явна та нагальна потреба у стабілізації уражених конфліктом територій, які перебувають під контролем Уряду та за межами зони активного конфлікту, а також у підвищенні рівня добробуту мільйонів людей, які сьогодні потрапили в ситуацію підвищеної вразливості та погіршення життєвих умов.

Частка ВВП Донбасу до початку збройного конфлікту у загальному обсязі складала 16 %, а частка українського експорту – 25 %, але після початку протистояння на Сході ці дані суттєво зменшилися. Торгівельні суперечки з Росією також мали негативний вплив на українську економіку, особливо на територіях, де історично зв'язки між цими країнами були тісними. Протягом того ж періоду, зареєстроване безробіття зросло з 7,7 % до 9,3 %, а отже неминуче

зниження виробництва, розрив торгівельних відносин з Росією, що є наслідком конфлікту, безперечно впливає не тільки на економіку регіону, а і на економіку країни в цілому [3].

Конфлікт 2014 року розпочався тоді, коли економіка Донбасу вже прийшла в занепад через тривалу системну неефективність та інституційні вади. У той час, коли відродження економічної активності та відновлення інфраструктури мають критичне значення для підвищення рівня добробуту населення та засобів до існування, повернення до ситуації, що передувала конфлікту, навряд чи буде раціональним рішенням. Замість відновлення виробничих секторів, які в минулому були діючими завдяки субсидіям, відновлення економіки та відбудову інфраструктури слід здійснювати на основі нового бачення економічних перетворень і розвитку регіону [8].

Загальні потреби за компонентом економічного відновлення оцінюються на рівні 135,5 млн. дол. США (табл. 1) [3]. Торговельні суперечки з Росією, пов'язані з конфліктом, мали суттєві економічні наслідки для Донбасу. В перші 11 місяців 2014 року експорт із Донецької області скоротився майже на 30 % і на 43 % – в Луганській області, порівняно з аналогічним періодом минулого року. Географічне розташування Донецької і Луганської областей на східному кордоні, обумовлювало тісні економічні відносини з Росією. У січні-вересні 2014 р. експорт продукції металургійної галузі до Росії знизився на 28 %, порівняно з аналогічним періодом попереднього року, при чому частка експорту до Росії зменшилась до 10 % від загального обсягу експорту металургії з 14 % у 2013 р. Як наслідок прямого і непрямого впливу, обсяги діяльності малих та середніх підприємств (МСП) зменшилися на 80-90 %, що призвело до такого самого відсотка втрачених робочих місць [1, 8]. Унаслідок цієї ситуації відбулися масштабна дезорганізація господарської діяльності, втрата робочих місць, а також погіршення макроекономічного середовища.

Таблиця 1

Оцінка сукупних потреб у відновленні (млн. дол. США).

Компонент відновлення	млн. дол. США	Компонент відновлення	млн. дол. США
Інфраструктура та соціальні послуги	1257,7	Економічне відновлення	135,5
Охорона здоров'я	184,2	Зайнятість	40,0
Освіта	9,7	Продуктивні сили та засоби існування	33,0
Соціальна допомога	329,4	Економічне планування на місцевому рівні	7,5
Енергетика	78,9	МСП та приватний сектор	30,0
Транспорт	558,2	Фінансові послуги	25,0
Водопостачання та водовідведення	40,1	Соціальна стійкість, розбудова миру	126,8
Довкілля	30,0		
Громадські будівлі та житло	27,2		
Разом	1520,0		

За таких умов необхідним є впровадження широкого підходу до відновлення економіки, аби знизити вразливість верств населення, що зазнало впливу конфлікту, та зміцнити соціальну стійкість. Даний підхід передбачає створення короткострокових можливостей для зайнятості, підвищення продуктивних спроможностей та розширення можливостей одержання засобів до існування, зміцнення економічного планування на місцях, стимулювання малого та середнього бізнесу й приватного сектора, а також сприяння наданню фінансових послуг. Ключову роль в усуненні прогалин, відновленні місцевої економіки та соціальної довіри має відігравати співробітництво між органами місцевого самоврядування, громадянським суспільством та приватним сектором.

Загальні потреби на відновлення за компонентом соціальної стійкості, встановлення миру та громадської безпеки оцінюються на рівні 126,8 млн. дол. США. Соціально економічна криза, що триває на Сході України, справила безпосередній та вкрай негативний вплив на соціальну стійкість, засоби до існування, громадську безпеку та повагу до верховенства права. Хоча соціальна фрагментація, упередження, розбіжності між регіонами та низький рівень довіри до місцевих органів влади та інших інститутів суспільства мали місце й до кризи, внаслідок конфлікту ці проблеми лише загострилися, особливо на Донбасі.

У багатьох аспектах сам конфлікт та викликане ним переміщення населення Донецької та Луганської областей зробили ситуацію в Україні ще більш крихкою. Збільшення чисельності та зростання тривалості перебування переміщених осіб справляють значний тиск на місцеві ресурси, на надання послуг та систему врядування. Дедалі очевиднішими стають ознаки зростання напруженості між внутрішньо переміщеними особами (ВПО) та приймаючими громадами. Крім того, в умовах конфлікту правоохоронні органи, органи безпеки та правосуддя не повною мірою готові забезпечувати дотримання прав і законності, врегульовувати суперечки та знижувати напругу, а також боротися зі злочинністю та насильством. Бойові дії, що тривають, зростання рівня насильства на місцевому рівні та дезінформація роблять свій внесок у поляризацію та поглиблення розбіжностей. Такий вплив є особливо гострим на тих територіях, де є високою частка ВПО порівняно з населенням приймаючої громади. Відновлення та зміцнення соціальної структури суспільства – і у межах Донбасу, і по всій Україні, – має критичне значення для забезпечення ефективного та сталого відновлення. За відсутності зусиль, спрямованих на примирення та розбудову миру, зберігатиметься ризик відновлення конфлікту, що поставить під загрозу інвестиції в об'єкти інфраструктури, послуги та економічне відновлення. До пріоритетних завдань у цій сфері слід віднести встановлення миру, зміцнення стійкості переміщених груп населення та приймаючих громад, поліпшення захисту груп населення, що зазнали впливу конфлікту, та сприяння примиренню, встановленню миру, безпеці громадян і доступу до правосуддя [1, 3, 4].

Попри всю важливість реагування на місцевому рівні існують певні чинники зовнішнього характеру, які також визначають перспективи постраждалих від конфлікту територій. Основними зовнішніми чинниками є відновлення миру та безпеки громадян, забезпечення гнучкості валютного курсу

та водночас стримування інфляції, а також здійснення раціональних заходів у бюджетно-фінансовій сфері на всіх рівнях державного управління. Не всі ці чинники є під контролем, але більшість із них визначаються державною політикою, яка (в разі її успішності) могла б зміцнити функціонування місцевої влади в східних регіонах та сприяти соціально-економічному відновленню регіону. Це, у свою чергу, могло б закласти основу для сталого відновлення економіки, розбудови миру та тривалого зростання через формування середовища, в якому стане можливим фінансування відбудови інфраструктури в умовах відсутності ризику відновлення конфлікту та руйнувань [7].

Несприятливі наслідки пошкоджень, заподіяних конфліктом, непропорційно великим тягарем лягли на плечі малозабезпечених домогосподарств, переміщених осіб, а також інших вразливих та постраждалих від конфлікту груп населення. Відновлення критично важливих об'єктів інфраструктури та послуг є абсолютно необхідним для нормалізації ситуації в суспільстві та для стабілізації уражених кризою територій, і для створення необхідних умов для повернення та реінтеграції переміщених осіб. Ця потреба є особливо нагальною в таких секторах, як забезпечення житлом та надання критично важливих соціальних послуг (зокрема пенсій) та транспорт [3].

Продовження конфлікту у східній Україні та ймовірність того, що ситуація залишиться нестабільною та нестійкою протягом деякого часу, унеможливає в даний час розробку та впровадження всебічного плану відновлення у звичайному сенсі. Замість того, знадобиться досить гнучкий підхід із можливістю реагування до задоволення потреб відновлення з метою врахування високої ймовірності, що впливи, потреби та можливості змінюватимуться та розвиватимуться з плином часу. Такий підхід зробить необхідним визначення пріоритетних заходів щодо відновлення на регулярній основі, які будуть упорядковані та впроваджені поряд із зусиллями щодо гуманітарного, політичного врегулювання та посилення безпеки.

Відповідно має формуватися фінансово-економічна політика України щодо відновлення позитивної динаміки соціально-економічного розвитку підконтрольних територій Донецької та Луганської областей.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, відновлення регіонів на сході, постраждалих від конфлікту, надає можливість зміцнення єдності країни. В той час, як негайну увагу слід приділити конкретним пост-конфліктним потребам на сході, потрібно також будувати мости між всіма частинами України. Надскладна фінансова ситуація, яка склалася в Україні, є першочерговою проблемою, яку потрібно вирішити передусім. Разом з тим, неспроможність вирішувати гуманітарні проблеми та проблеми розвитку, пов'язані з конфліктом, включаючи вказані вище, матиме серйозні наслідки стосовно зростання вразливості, втрати довіри до держави, та можливості поновлення гуманітарної кризи. В даній публікації сформовані деякі рекомендації з вирішення першочергових питань відновлення інфраструктури, економіки та соціальної сфери на деокупованих територіях, але залишається потреба конкретизації заходів щодо реалізації даної програми, що задає проблематику для подальших досліджень.

Література:

1. Відновлення головних державних функцій у негайних наслідках конфлікту: ключові питання та пріоритети. ООН/СБ (2014). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_01/20150202_SG_AnnualReport_2014_ukr.pdf](http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_01/20150202_SG_AnnualReport_2014_ukr.pdf)
2. Доповідь Комісара ООН з прав людини «Про становище у галузі прав людини в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/12%20HRMMU%20Report%20ES%20UA.pdf](http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/12%20HRMMU%20Report%20ES%20UA.pdf)
3. Україна. Оцінка відновлення та розбудови миру. Аналіз впливу кризи та потреб на Східній Україні. – Т. 1. Зведений звіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [// www.un.org.ua/images/RPA_V1_Ukr.pdf](http://www.un.org.ua/images/RPA_V1_Ukr.pdf)
4. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>
5. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/en/operative/operativ2014/zd/oet/oet_u/oet1114_u.htm
6. Панькова О.В. Концептуальні підходи до соціальної політики України за умов нестабільності [Електронний ресурс] / О.В. Панькова. – Режим доступу: http://konceptualni_pidkhodi_do_socialnoji_politiki_ukrajini_za_umov_nestabilnosti/5-1-0-30
7. Рогозян Ю.С. Фінансові механізми залучення грошових потоків для розв'язання проблем ВПО [Електронний ресурс] / Ю.С. Рогозян. – Режим доступу: http://finansovi_mekhanizmi_zaluchennja_groshovikh_potokiv_dlja_rozv_ja_zannja_problem_vpo/5-1-0-52
8. Прогноз Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=11164&menu=22&Itemid=69](http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=11164&menu=22&Itemid=69)

The reality, which has developed in the Donbass today, affected all spheres of the region's life. De-urbanization of Donbass, loss of the population, powerful economic destabilization, system destruction of the housing and infrastructure, loss of the working places, reducing of the incomes, the worsening of the crime situation and humanitarian catastrophe are the consequences of the military conflict, that is still taking place in Donetsk and Lugansk regions.

The conflict of 2014 began at that time when Donbass economy has already failed because of lasting systematic inefficiency and institutional defects. At the time when the revival of the economic activity and infrastructure has a significant meaning for the increasing the level of welfare of the population and livelihood returning to the situation that preceded the conflict, is unlikely to be a sustainable solution. Instead of the recovery the productive sectors of economy, which in the past were active due to the subsidies, the economy's and infrastructure's recovery should be done on the base of new point of view of the economic changes and region's development. Under such conditions it is necessary to adopt the broad approach to economic recovery, to reduce vulnerability of segments of the population, which has undergone the impact of

conflict, and to increase social stability. This approach involves the creation of short term employment opportunities, enhancement of productive capacities and expands opportunities for livelihood, strengthening of economic planning, encouragement of small and medium enterprises and the private sector, as well as facilitating the provision of financial services.

There is a clear and urgent need to stabilize conflict-affected areas, which are under the control of the Government and outside zones of active conflict, as well as in enhancing the well-being of millions of people who now are in a situation of increased vulnerability and the deterioration of living conditions.

In this publication some recommendations to address priority issues of rebuilding infrastructure, economy and social sphere on deoccupied territories were formed.

УДК 378.3735

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

ПАХОМОВА М.В.,
старший викладач кафедри державної
служби та менеджменту освіти,
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
НАПН України

У статті проаналізовано проблемні питання державного регулювання професійного розвитку педагогічних працівників та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: професійний розвиток; професійний розвиток педагогічного працівника; мотиваційний механізм державного регулювання, компетентності педагогічного працівника; державне регулювання професійного розвитку педагогічних працівників.

В статье проанализированы проблемные вопросы государственного регулирования профессионального развития педагогических работников и предложены пути их решения.

Ключевые слова: профессиональное развитие; профессиональное развитие педагога; мотивационный механизм государственного регулирования; компетентности педагогического работника; государственное регулирование профессионального развития педагогических работников.

The problematic issues of state regulation of professional development of educators are analyzed in the article and the ways of their solution are offered.

Keywords: professional development; professional development of the teacher; motivational mechanism of state regulation; competence of teaching staff; government regulation of professional development of educators.